

ปาฐกถาพิเศษ
เนื่องในโอกาสการเฉลิมฉลองการครบรอบ ๒๐ ปี
ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต
ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
โดย นายอานันท์ ปันยารชุน
อดีตนายกรัฐมนตรี
วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๓๕
โรงแรมรอยัล ออคิด เซอราตัน กรุงเทพฯ

ท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน

ผมมีความยินดีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกระทรวงการต่างประเทศได้เห็นประโยชน์และร่วมกัน จัดการสัมมนาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเวียดนามในวันนี้ และให้การสัมมนานี้เป็นกิจกรรมหนึ่งในการเฉลิมฉลองครบรอบ ๒๐ ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศทั้งสอง ซึ่งจะเวียนมาบรรจบในวันที่ ๖ สิงหาคม สกนี้

ผมได้ทราบว่านอกจากการสัมมนาทางวิชาการนี้ กระทรวงการต่างประเทศยังได้ประสานงานกับฝ่ายเวียดนามในการจัดกิจกรรมที่สำคัญ ๆ อื่น ๆ เพื่อเฉลิมฉลองโอกาสดังกล่าว อาทิ การแลกเปลี่ยนสาส์นแสดงความยินดีในระดับรัฐมนตรีต่างประเทศ การทำสารคดีโทรทัศน์เกี่ยวกับพัฒนาการของความสัมพันธ์การส่งคณะนักแสดงทางวัฒนธรรมไปเปิดการแสดงที่กรุงฮานอย และการลงนามความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างกัน

กิจกรรมเหล่านี้แสดงถึงระดับของการติดต่อสัมพันธ์และการร่วมมือที่ใกล้ชิดระหว่างสองประเทศเพื่อนบ้าน การสัมมนาการอภิปรายในประเด็นปัญหาทางการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ในวันนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการประมวลบทวนสิ่งที่ผ่านไป สิ่งที่กำลังเกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ความร่วมมือในอนาคตเกื้อกูลต่อผลประโยชน์ของกันและกันมากยิ่งขึ้น

เมื่อมองย้อนหลังไปประมาณ ๒๐ ปี คือเมื่อปี ๒๕๑๕ - ๒๕๑๕ สัมพันธภาพไทยกับเวียดนาม อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ บรรยากาศระหว่างประเทศในการเมืองโลกขณะนั้น กำลังผ่อนคลายลง

พอประมาณ สหรัฐฯ สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน กำลังเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่อ้อมชอม และปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ในช่วงนั้นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากพรรคคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ พยายามที่จะแก้ไขผลแห่งการตัดสินใจทางนโยบายของรัฐบาลเก่า ๆ ในอดีต เพื่อเพิ่มความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการต่างประเทศให้สอดคล้องต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในช่วงปี ๒๕๑๘ และรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในช่วงปี ๒๕๑๙ ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน ในการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ และมีการตัดสินใจที่สำคัญๆ เพื่อรองรับและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่กระทันหันกลับพลัน ในประเทศเพื่อนบ้านทั้งสามประเทศคือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชา

ผมเชื่อว่า หลายท่านในห้องประชุมนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อายุ ๔๐ ปีขึ้นไป อาจจำได้ถึง ความตึงเครียดของสถานการณ์ในขณะนั้น หลายท่านอาจจำได้ถึงกระแสที่เขาเรียกกันเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้วนั้นว่า “ขบวนการปลดปล่อยแห่งชาติ” “การปฏิวัติโดยการนำของพรรคคอมมิวนิสต์” ซึ่งเพิ่งมีผลลัพธ์แห่งความสำเร็จในบรรดาประเทศเพื่อนบ้านขณะนั้น

ในช่วงนั้น ในวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๘ รัฐบาลเวียดนามใต้ ภายใต้การสนับสนุนของ สหรัฐฯ จำต้องยอมจำนนต่อเวียดนามเหนือและเวียดกง สงครามที่ไม่เคยถูกประกาศได้จบลงแล้ว สหรัฐต้องถอนตนเองออกจากสงครามเวียดนามอย่างสิ้นเชิง “อีกฝ่าย” ซึ่งเป็นผู้มีชัยชนะไม่ใช่ฝ่าย เวียดนาม ซึ่งประเทศไทยเคยให้การสนับสนุนหรือมีความคุ้นเคยอย่างน้อยก็ในช่วง ๒๐ - ๓๐ ปี จากปี ๒๕๑๘ ถอยหลังลงไป

ขณะนั้น อะไรก็เกิดขึ้นได้ กำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ ความพร้อมในการสู้รบของ เวียดนามมีมากกว่าของห้าประเทศอาเซียนรวมเข้าด้วยกันเสียอีก กล่าวได้ว่าปี ๒๕๑๘ เป็นปีแห่ง ความสับสน ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นปีที่ได้มีอิทธิพลอย่างมากต่อทิศทางการเมืองภายในประเทศไทย และการปรับทิศทาง ของนโยบายต่างประเทศของไทย

ผมมีเหตุต้องมาเกี่ยวข้องกับเวียดนามในการปฏิบัติหน้าที่ทางสาธารณะที่สำคัญ ๒ ครั้ง ครั้งแรกในฐานะปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ครั้งที่สองในฐานะนายกรัฐมนตรี

ผมไม่มีความประสงค์หรือเจตนาที่จะเอาตนเองเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นั่นไม่ใช่
นิสัยของผม แต่จะขอเป็นการกล่าวถึงจากประสบการณ์และความทรงจำในฐานะที่มีส่วนร่วม ตาม
ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ

ช่วงประมาณกลางปี ๒๕๑๘ พล.ต. ชาคีชาย ชุมพะวัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
ประเทศ ยศและตำแหน่งขณะนั้น เรียกตัวผมกลับจากสหรัฐอเมริกาเพื่อกลับมาช่วยงาน ภารกิจของ
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ดังเช่นข้าราชการประจำทั้งหลาย คือปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่งของ
รัฐบาล

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงในเวียดนามและการหารือเพื่อปรับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม
เมื่อเดือน พฤษภาคม ๒๕๑๘ ผมยังทำหน้าที่เอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน และเอกอัครราชทูตผู้
แทนถาวรแห่งประเทศไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก แต่ก็ได้ทราบในรายละเอียดใน
โอกาสต่อมาถึงผลการหารือซึ่งไม่ประสบความสำเร็จนั้น

รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้ความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนแนวนโยบายต่าง
ประเทศให้สอดคล้องต่อสถานการณ์และความเป็นจริงที่เป็นอยู่ขณะนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษา
ผลประโยชน์และความอยู่รอดของประเทศและส่งเสริมอำนาจต่อรองทางการทูต

ในช่วงปี ๒๕๑๖ - ๒๕๑๘ รัฐบาลได้มอบหมายให้มีการปรึกษาหารือกับผู้แทนทางการ
ทูตของจีนที่นครนิวยอร์ก เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งความเคลื่อนไหวนี้เป็นไปโดยสอด
คล้องต่อสภาพการณ์ระหว่างประเทศ สหรัฐฯ เองก็มีการเจรจากับฝ่ายจีนเช่นกัน “ลัทธินิคสัน” เมื่อปี
๒๕๑๒ ส่งสัญญาณชัดเจนว่าสหรัฐฯ ได้ตัดสินใจที่จะลดบทบาทโดยตรงทางทหารในเอเชียตะวันออกเฉียง
เฉียงใต้ ซึ่งรวมถึงการหาทางยุติสงครามในเวียดนามด้วย

ภายหลังการเจรจากับฝ่ายเวียดนาม เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๘ ไม่บรรลุผล รัฐบาลก็ได้
เร่งรัดการตัดสินใจทางนโยบายต่างประเทศสำคัญ ๆ อาทิการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสา
ธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งสำเร็จลุล่วงเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘ และการปิดฐานทัพทหารสหรัฐฯ
ในประเทศไทยภายใน ๑ ปี ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศไว้ตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๑๘

ภารกิจของกระทรวงการต่างประเทศขณะนั้นคือ ต้องเจรจาและดูแลให้มีการปฏิบัติตาม
นโยบายและคำสั่งของรัฐบาลในเรื่องดังกล่าวให้สมบูรณ์และเรียบร้อย

อีกเรื่องหนึ่งคือการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม

รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เข้ารับหน้าที่ในเดือนเมษายน ๒๕๑๕ และสานต่อภารกิจ ต่อเนื่องของรัฐบาลชุดก่อนหน้านั้น นายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ มีข้อริเริ่ม ทางนโยบายต่างประเทศหลายประการ และปรารถนาให้มีการเจรจารอบที่สองเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับเวียดนามให้เป็นปกติและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันโดยเร็ว

นายพิชัย รัตตกุล พร้อมด้วยคณะผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เดินทางไปเยือนสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ระหว่างวันที่ ๓ - ๖ สิงหาคม ๒๕๑๕ ต่อเนื่องจากการเยือนลาว การเจรจากับ ฝ่ายเวียดนามบรรลุผลสำเร็จ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองได้ลงนามแถลง การณ์ร่วม ๒ ฉบับ ในวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๑๕ ฉบับแรกกล่าวถึงผลการเยือนและการหารือ ฉบับที่ สองเป็นการประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน

ความสำเร็จในการเจรจาครั้งนี้สืบเนื่องจากความสามารถและท่วงทีการเจรจาที่มีเกียรติ และศักดิ์ศรีของคุณพิชัยฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ความเข้าใจในเหตุในผลของนาย เหวียน ซุย จินห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม บรรยากาศ สภาพการณ์ และเงื่อนไข ที่แตกต่างออกไปในปี ๒๕๑๕

การตัดสินใจต่าง ๆ ทางนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงปี ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ มีความ เกี่ยวข้องต่อกันส่งเสริมกัน ไม่มีการตัดสินใจอันใดที่มีขึ้น โดยเอกเทศหรือโดยปราศเงื่อนงำความจำ เป็นของสภาพแวดล้อม อีกทั้งการตัดสินใจเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับ จีน และประเทศสังคมนิยมต่างๆ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความเท่าเทียมกัน ในความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ และการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามล้วน ตั้งอยู่บนหลักการความเป็น ตัวของตนเองและมีสายตากว้างไกลของรัฐบาลพลเรือนทั้งสองในขณะนั้น

อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์ไทย - เวียดนาม ได้สะดุดหยุดลงภายหลังการรัฐประหารนอง เลือดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แท้จริงแล้วหลาย ๆ อย่าง ได้หยุดชะงัก ลงอย่างฉับพลันเป็นเวลา ประมาณ ๑ ปีเต็ม จนกระทั่งรัฐประหารในเดือนตุลาคม ๒๕๒๐ ซึ่งหลังจาก นั้นก็มีการผ่อนคลายขึ้นพอประมาณ

ในช่วงหนึ่งปีนั้น กระบวนการทางประชาธิปไตย ซึ่งอาจจะเคยพัฒนาอย่างสุดฤทธิ์ในทุก ๆ ชั่วโมงควบคุมแทบไม่ได้ก็ไถ่ยุติลง ความคิดอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศยุติลง ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อาชีพรับราชการของผมในกระทรวงการต่างประเทศก็ได้หยุดชะงักลง

ขณะนั้นบุคคลหลายท่านรวมทั้ง นายพิชัย รัตตกุล ในรัฐบาลของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ถูกให้ร้ายป้ายสีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะถูกเข้าใจผิดว่ายอมจำนนต่อประเทศจีน กัมพูชา ลาว และ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนาม อีกทั้งต่อต้านสหรัฐฯ ขับไล่อองกำลังสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ผม
เพื่อนร่วมงานและผู้ได้บังคับบัญชาหลายคนที่กระทรวงการต่างประเทศ ก็เผชิญกับข้อกล่าวหาเช่น
กัน ผมและครอบครัวได้รับการกล่าวให้ร้าย การจู่โจม และการคุกคามชีวิต บ้างก็มาจากกระแส บ้าง
ก็มาจากบุคคลซึ่งขังตนเองในเรื่องจำแห่งปัญญา ผมถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ถูกให้ร้ายว่า
เกลียดทหาร ความผิดของผมคือการปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่งของรัฐบาล ในการปรับความ
สัมพันธ์กับประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ และการเจรจาให้ถอนฐานทัพและกำลังทหารสหรัฐฯ ออกจาก
ประเทศไทย

ผมและเพื่อนร่วมงานถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนการกระทำผิด หลังจากพบว่าไม่ผิด
ผมก็กลับเข้าปฏิบัติราชการอีกระยะหนึ่งประมาณ ๒ ปี ก่อนลาออกจากราชการที่เคยทำมา ๒๑ ปี

อีกครั้งหนึ่งที่ผมเข้ามาเกี่ยวข้องกับภารกิจทางสาธารณะ ก็เมื่อครั้งได้รับพระบรมราช
โองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อปี ๒๕๓๔ และปี ๒๕๓๕ ด้วยเหตุบังเอิญที่สุดใน
ประวัติศาสตร์

ในช่วงเวลาสั้น ๆ ทั้งสองช่วงเวลาในปี ๒๕๓๔ และ ปี ๒๕๓๕ ผมทำหน้าที่นายกรัฐ
มนตรีภารกิจและความรับผิดชอบก็กว้างขวางขึ้น ผมไม่จำเป็นต้องเข้าไปดูในรายละเอียดในด้านการ
ต่างประเทศ คุณอาสา สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้มีความสามารถและ
ประสิทธิภาพสูง

การงานที่เกี่ยวข้องกับเวียดนามก็มีบ้างตามกาลและเทศะ บรรยากาศของความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศไทยกับเวียดนาม และอีกสองประเทศในอินโดจีน เมื่อปี ๒๕๓๔ - ๒๕๓๕ ต่างไป
จากช่วงปี ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ ทั้งนี้ ปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ได้ส่งผล
เอื้ออำนวยต่อการปรับปรุงความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับเวียดนามในด้าน
ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งเวียดนามเข้าเป็นประเทศสมาชิกอาเซียน

นับตั้งแต่สิ้นปี ๒๕๒๕ เป็นต้นมา เวียดนามได้หันมาทดลองวิธีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ
ตามกลไกการตลาดแม้จะยังคงสังคมนิยมไว้ และในทำนองเดียวกันก็ได้ขยายขอบเขตการติดต่อและ
ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศตะวันตก และบัดนี้ก็เข้าเป็นประเทศสมาชิกล่าสุดของ
อาเซียน ความเคลื่อนไหวนี้เป็นไปโดยสอดคล้องต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน

ในช่วงปี ๒๕๓๔ - ๒๕๓๕ ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนามก็ได้เจริญรุดหน้า ความตกลง
สำคัญ ๆ ระหว่างรัฐบาลจำนวนครึ่งหนึ่งจากทั้งหมด ๑๓ ฉบับ จนถึงวันนี้มีขึ้นและลงนามไว้ไว้ใน
ช่วงเวลา ๒ ปี ดังกล่าว

นอกจากนี้ การเยือนระดับหัวหน้ารัฐบาลระหว่างกัน ก็มีขึ้นในช่วงนี้เช่นกัน นายหวอ วัน เกียต เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของเวียดนาม ภายหลังจากยุติลงของสงครามเย็น ที่มาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๓๔ หลังจากนั้น คือในเดือนมกราคม ๒๕๓๕ ผมก็ได้เดินทางไปเยือนเวียดนามอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่นายกรัฐมนตรีของไทยเยือนเวียดนาม นับตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเมื่อปี ๒๕๑๕

ผมได้ใช้เวลาของท่านพอประมาณ ในการเดินทางย้อนกลับไปสู่เหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่แล้ว ด้วยเหตุและผลของปัจจัยภายในและภายนอกประเทศทั้งของเราและของเขา และของคนอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามได้พัฒนาและก้าวขึ้น จากการเผชิญหน้าภายหลังสงครามเวียดนามเมื่อปี ๒๕๑๘ และการเป็นปฏิปักษ์กันในช่วงความขัดแย้งในกัมพูชาในระยะเวลาหนึ่ง เข้าสู่ยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของการแข่งขันและการร่วมมือกัน

อีกครั้งหนึ่ง ผมขอแสดงความยินดีต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกระทรวงการต่างประเทศ ที่มีดำริริเริ่มจัดการสัมมนาทางวิชาการ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเวียดนาม เพื่อเป็นกิจกรรมหนึ่งในการเฉลิมฉลองการครบรอบ ๒๐ ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการสัมมนาการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ระหว่างวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ตลอดจนแขกผู้มีเกียรติจากส่วนราชการภาคเอกชน สถาบันการศึกษาคณะทูตต่างประเทศ สื่อมวลชนและสาธารณชน ที่ได้รับเชิญวันนี้จะนำไปสู่การเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในอันที่จะพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยสอดคล้องต่อผลประโยชน์ส่วนรวมของไทยและเวียดนามและมิตรไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองในปัจจุบันและทศวรรษต่อไป